

УДК 342.95

Ладіна Людмила Степанівна,
аспірант
(Одеський державний університет внутрішніх справ,
м. Одеса)

ПОНЯТТЯ ТА ЗАВДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В СИСТЕМІ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПРИВАТНОГО НОТАРІУСА ЗА УКРАЇНСЬКИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ

Статтю присвячено визначенню особливостей застосування адміністративної відповідальності (у системі інших видів юридичної відповідальності) приватного нотаріуса у зв'язку із здійсненням ним професійної діяльності. Сформульовано авторську дефініцію адміністративної відповідальності приватного нотаріуса. За допомогою методів системного аналізу та дедукції з'ясовано, що цей інститут права можна розглядати як гарантію і засіб забезпечення прав і законних інтересів громадян і юридичних осіб під час учинення нотаріальних, реєстраційних дій, а також громадських (державних) інтересів під час здійснення первинного фінансового моніторингу.

Ключові слова: адміністративна відповідальність, нотаріальна діяльність, приватний нотаріус, фінансовий моніторинг.

Постановка проблеми. Адміністративна відповідальність є одним з основних та найбільш поширених за частотою застосування видів юридичної відповідальності. Використання цього примусового заходу задля забезпечення законності у роботі приватного нотаріуса має свої особливості та низку проблемних або дискусійних питань. Наприклад, науковець та практикуючий нотаріус О. І. Поповченко зазначає: «Складається враження, що існує певний «план з гори» на притягнення нотаріусів до адміністративної відповідальності шляхом накладення штрафу і таким чином «наповнення» державного бюджету» [1]. Проте фіскальна функція не може служити самоціллю інституту адміністративної відповідальності та підміняти собою справжнє призначення цього правового засобу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Призначення, властивості та засади адміністративної відповідальності плідно досліджувалися багатьма вченими, зокрема В. Б. Авер'яновим, В. Т. Білоусом, Ю. П. Битяком, В. В. Галуньком, В. М. Гаращук, С. В. Ківаловим, В. К. Колпаковим, О. Є. Користіним, Д. М. Лук'янцем та іншими науковцями. Безпосередньо питання відповідальності нотаріусів здобули увагу О. О. Висеканцева, І. М. Гаєвського, О. І. Поповченка, І. В. Святецької, К. І. Чижмарь та інших. Разом із тим чинне законодавство України, що регламентує адміністративно-деліктний статус приватного нотаріуса, підстави та порядок притягнення його до адміністративної відповідальності, не є досконалим, а тому виникає чимало дискусійних питань, що обумовлює актуальність тематики даної публікації.

Метою статті є з'ясування (на підставі аналізу сучасного українського законодавства) поняття та завдань адміністративної відповідальності приватного нотаріуса на фоні загальних рис юридичної відповідальності.

Виклад основного матеріалу. Д. М. Лук'янець зауважує, що юридична відповідальність — це регламентована правовими нормами реакція з боку уповноважених суб'єктів на діяння фізичних або юридичних осіб (колективних суб'єктів), що проявляються в недотриманні встановлених законом заборон, невиконанні встановлених законом обов'язків, порушенні цивільно-правових зобов'язань, нанесенні шкоди або завданні збитків і виражена в за-

стосуванні до осіб, які вчинили такі діяння, засобів впливу, що тягнуть за собою позбавлення особистого, майнового або організаційного характеру [2, с. 28]. Цілі або завдання юридичної відповідальності можна розглядати як визначення, формулювання того соціального ефекту, результатів, до яких прагне суспільство, і юридично визначає від його імені держава (законодавчо і шляхом правозастосовної, правоохоронної діяльності) у випадках вчинення винною особою правопорушення [3, с. 384–385]. Тому цілком слушним видається припущення І. В. Святецької, що відповідальність нотаріуса за своєю суттю — це форма впливу держави на допущені порушення правових норм, на посягання на соціальні інтереси суспільства, права особи. Нотаріус відповідає за правомірність своїх дій не тільки перед особами, які звернулися за нотаріальною допомогою, але й перед суспільством в цілому [4].

Юридична відповідальність включає чотири основних види: кримінальну, адміністративну, дисциплінарну та цивільно-правову. Кожний із наведених видів може бути застосований до приватного нотаріуса у випадку порушення, недотримання чи невиконання ним своїх професійних обов'язків, правил та зобов'язань, передбачених законами України, іншими нормативно-правовими актами. У кожному випадку відповідальність нотаріуса обумовлена його правовим статусом. Адміністративна відповідальність виступає одним із видів юридичної відповідальності, під якою, у контексті проведеного аналізу, слід розуміти застосування уповноваженим органом (посадовою особою) адміністративного стягнення до нотаріуса, який вчинив правопорушення [5, с. 73].

На відміну від кримінально-правових заходів, в основу яких, перш за все, покладено ознаку караності (тобто, певної відплати винному за вчинений ним злочин) та спеціальну мету попередження злочинів — створення умов, які унеможливають або ускладнюють можливість вчинення нових злочинів, наприклад шляхом тривалого позбавлення волі [6, с. 227–228], адміністративно-правові заходи поєднують державний примус і моральний вплив. Соціальна роль адміністративної відповідальності є надзвичайно важливою насамперед тому, що вона виникає як правовий наслідок неналежної реалізації громадянами та юридичними особами своїх прав та обов'язків у суспільстві. Вона включає не тільки ретроспективну відповідальність, як наслідок правопорушення, але й позитивний аспект, тобто певний внутрішній стан особи, її ставлення до дорученої справи, суспільства, своєї поведінки [7, с. 82]. Якщо ж порівнювати адміністративну та цивільно-правову відповідальність, слід мати на увазі, що остання настає за порушення обов'язків, які випливають із цивільно-правових угод, тобто угод, що виникають між рівноправними сторонами, а адміністративна відповідальність, навпаки, передбачає нерівність сторін відносин [8, с. 172–174]. Адміністративна відповідальність також не ставить завданням поновлення порушених прав, компенсації завданих матеріальних збитків, а виконує переважно охоронну та превентивну функції. Разом із цим спрямованість захисної функції адміністративної відповідальності виходить за межі суто адміністративно-правових відносин і, у передбачених законом випадках, здійснює охорону відносин, урегульованих нормами деяких інших галузей права, у тому числі й цивільного. До того ж, реалізація адміністративної відповідальності (застосування та виконання санкції) має на меті виховання особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, у руслі додержання законів України, поваги до правил співжиття, а також запобігання вчиненню нових правопорушень як самим правопорушником, так і іншими особами (ст. 23 КУпАП). При цьому характерною особливістю адміністративної відповідальності є спрощена процедура та економічність її застосування.

Як згадувалося вище, адміністративна відповідальність включає ознаки, які властиві юридичній відповідальності взагалі. Разом з тим, у законодавстві загальні ознаки юридичної відповідальності специфічно переломлюються відповідно до адміністративної відповідальності, а також закріплюються ознаки, характерні лише для даного виду відповідальності [9, с. 163]. Адміністративній відповідальності, як різновиду юридичної відповідальності, притаманні такі ознаки, як: 1) зовнішній характер; 2) застосовується лише за вчинення правопорушення; 3) пов'язана з державним примусом у формах каральних і правовідновлюючих заходів; 4) визначена у нормах права; 5) притягнення правопорушника до відповідальності здійснюється в певному процесуальному порядку; 6) притягнення до відповідальності здійснюється уповноваженими державними органами та посадовими особами; 7) винна у вчинен-

ні правопорушення особа несе певні, передбачені законом, втрати матеріального та побутового характеру [7, с. 81–82].

Д. М. Лук'янець доводить, що цей вид відповідальності щільно пов'язаний з управлінською діяльністю, а точніше — з такою функцією управління, як контроль. Як зазначає вчений, адміністративна відповідальність замикає собою коло зворотного зв'язку в процесі державного управління. Цей зворотний зв'язок починає реалізовуватись у той момент, коли поведінка об'єкта управління відхиляється від тієї, яку вимагає від нього суб'єкт управління. Виявлення такого відхилення здійснюється під час реалізації контрольної функції органом державного управління, а застосування заходів адміністративної відповідальності цим органом, у свою чергу, має на меті корегування поведінки об'єкта управління в необхідному напрямі [2, с. 9].

Якщо проаналізувати чинне законодавство, то можна виділити декілька пов'язаних, але відносно самостійних сфер діяльності приватного нотаріуса, які підлягають контролю з боку уповноважених державних органів та є об'єктом адміністративно-правової охорони: суто нотаріальна діяльність (передбачена Законом України «Про нотаріат»); первинний фінансовий моніторинг; державна реєстрація юридичних осіб, громадських формувань і т. ін.; запобігання корупції, у яких нотаріуси визнані суб'єктами, на яких поширюється дія Закону України «Про запобігання корупції» (особи, які не є державними службовцями, посадовими особами місцевого самоврядування, але надають публічні послуги).

Деякі науковці (І. В. Святецька [4], К. Ф. Білько [10, с. 113]) небезпідставно зауважують, що чинне адміністративне законодавство не містить норм, які б напряду передбачали адміністративну відповідальність нотаріуса. О. О. Висеканцев із цього приводу висловлюється дещо обережніше: «...складається ситуація, коли законодавством про нотаріат України на сьогодні не передбачено притягнення нотаріуса до адміністративної відповідальності, а галузевим адміністративним законодавством встановлені певні правопорушення, суб'єктами яких визначені нотаріуси» [11, с. 194]. Із цього приводу доречно привести аргументи К. І. Чижмарь та І. М. Гаєвського, які акцентують увагу ще на одній властивості правового регулювання зазначеного виду відповідальності, а саме — норми, які встановлюють адміністративну відповідальність, розосереджені в різних кодексах і нормативних актах. Основним їх джерелом, звісно ж, є КУпАП, але паралельно з ним діє низка інших актів законодавства [5, с. 73]. Зокрема, це Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» (статті 24–26). КУпАП, визначаючи адміністративну відповідальність у цій сфері в ряді норм, не виділяє нотаріуса як суб'єкта відповідальності, що впливає з положень Порядку розгляду справ про порушення вимог законодавства, що регулює діяльність у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, та застосування санкцій (затв. Наказом Мін'юсту України від 28.05.2015 р. № 810/5). Проте, як наголошують К. І. Чижмарь та І. М. Гаєвський, питання притягнення нотаріуса до адміністративної відповідальності за статтями 166-9 та 188-34 КУпАП не позбавлене дискусійного характеру [5, с. 81–82].

Останнім видом юридичної відповідальності є дисциплінарна. Адміністративна відповідальність відрізняється від дисциплінарної тим, що суб'єкт адміністративного проступку не перебуває у службовій залежності від органу чи посадової особи, які притягають його до адміністративної відповідальності. Дисциплінарні правопорушення здебільшого пов'язані зі службовими, трудовими обов'язками винної особи. Проте не завжди ця умова є необхідною для віднесення проступку до дисциплінарних [8, с. 172–174]. У ст. 3 Закону України «Про нотаріат» опосередковано згадується про те, що діяльність приватного нотаріуса нібито є «незалежною професійною діяльністю». Разом із тим саме на державу покладається обов'язок визначення умов допуску громадян до здійснення нотаріальної діяльності, порядку зупинення і припинення приватної нотаріальної діяльності тощо.

К. Ф. Білько такі заходи, як анулювання Мін'юстом України свідоцтва про право на заняття нотаріальною діяльністю у випадках, передбачених ст. 12 Закону України «Про нотаріат», відносить до дисциплінарної відповідальності [10, с. 112–113]. Аналогічно можна

охарактеризувати тимчасове блокування чи анулювання доступу державного реєстратора до Єдиного державного реєстру, скасування акредитації суб'єкта державної реєстрації (ч. 6 ст. 34 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб — підприємців та громадських формувань»). Потрібно визнати, що дисциплінарна відповідальність приватних нотаріусів за своїми ключовими ознаками має характер адміністративної відповідальності. Про це свідчить відсутність відносин службового підпорядкування між приватним нотаріусом і суб'єктами, уповноваженими застосовувати до нього відповідні правові заходи, характеристики порядку притягнення до відповідальності та зміст стягнень, які є мірою цього виду відповідальності нотаріусів за приведеними законами. Аналогічних висновків доходить у своєму дослідженні стосовно подібних дисциплінарних заходів щодо арбітражних керуючих Г. В. Астанін [12, с. 9–10].

Отже, дисциплінарна відповідальність приватних нотаріусів за своїми ключовими ознаками має характер адміністративної й органічно вплітається в адміністративно-правові відносини, які утворюються між контролюючим органом публічного адміністрування та приватними нотаріусами. Підтвердженням цьому є той факт, що оскарження таких дисциплінарних санкцій проводиться в межах адміністративного, а не цивільно-процесуального судочинства. Разом з цим формальна належність цих заходів до різних видів відповідальності не усуває можливості одночасного чи послідовного їх застосування за один і той самий проступок.

Висновок. Об'єктивуючи розглянуті ознаки та завдання відповідальності, спробуємо сформулювати власне бачення поняття адміністративної відповідальності приватного нотаріуса — це один із видів юридичної відповідальності, який втілює негативну реакцію з боку уповноважених суб'єктів на окреслені в законі правопорушення у сфері професійної діяльності нотаріуса, а також на корупційні адміністративні правопорушення, які пов'язані з такою діяльністю, і полягає у застосуванні (із дотриманням встановленої процедури) до винних осіб передбачених законом санкцій.

Таким чином, адміністративну відповідальність приватного нотаріуса можна визнати як гарантію і засіб забезпечення прав і законних інтересів громадян та юридичних осіб під час вчинення нотаріальних, реєстраційних дій, а також суспільних (державних) інтересів — під час здійснення первинного фінансового моніторингу. Узагальнюючи дослідження інших науковців та фахівців у цій сфері наукових пошуків, треба погодитися з тим, що інститут адміністративної відповідальності приватного нотаріуса не позбавлений багатьох проблем правозастосовного характеру. Потребують подальшого наукового аналізу питання адміністративно-деліктного статусу приватного нотаріуса та застосування щодо нього дисциплінарних заходів уповноваженими органами публічного адміністрування. Але ці питання стануть темою наших подальших наукових розвідок.

Список використаних джерел

1. Поповченко О. Адміністративна відповідальність нотаріуса за порушення законодавства у сфері фінансового моніторингу. *Мала енциклопедія нотаріуса: наук.-практ. журнал*. 2012. № 6 (66). URL: <http://yurradnik.com.ua/stati/d0-b0-d0-b4-d0-bc-d1-96-d0-bd-d1-96-d1-81-d1-82-d1-80-d0-b0-d1-82-d0-b8-d0-b2-d0-bd-d0-b0-d0-b2-d1-96-d0-b4-d0-bf-d0-be-d0-b2-d1-96-d0-b4-d0-b0-d0-bb-d1-8c-d0-bd-d1-96-d1-81-d1-82-d1-8c-d0-bd-d0-be/> (дата звернення: 10.06.2018).
2. Лук'янець Д. М. Інститут адміністративної відповідальності: проблеми розвитку: моногр. Київ : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. 2001. 220 с.
3. Загальна теорія держави і права: підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / за ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. Харків: Право, 2009. 584 с.
4. Святецька І. Деякі питання юридичної відповідальності нотаріуса. *Мала енциклопедія нотаріуса: наук.-практ. журнал*. 2013. № 2 (68). URL: <http://yurradnik.com.ua/stati/d0-b4-d0-b5-d1-8f-d0-ba-d1-96-d0-bf-d0-b8-d1-82-d0-b0-d0-bd-d0-bd-d1-8f-d1-8e-d1-80-d0-b8-d0-b4-d0-b8-d1-87-d0-bd-d0-be-d1-97-d0-b2-d1-96-d0-b4-d0-bf-d0-be-d0-b2-d1-96-d0-b4-d0-b0-d0-bb-d1-8c/> (дата звернення: 10.06.2018).
5. Чижмарь К. І., Гаєвський І. М. Фінансовий моніторинг в світлі нотаріальної діяльності : метод. матер. Київ: «Вид-во «Центр учбов. літ.», 2015. 226 с.
6. Кримінальне право України. Загальна частина: підруч. / за ред. М. І. Мельника, В. А. Клименка. 5 вид., переробл. та допов. Київ : Атіка, 2009. 408 с.

7. Адміністративне право. Загальна частина: навч. посіб. / С. М. Алфьоров, С. В. Вашченко, М. М. Долгополова, А. П. Купін. Київ : Центр учбов. літ., 2011. 216 с.
8. Адміністративне право України : підруч. / Ю. П. Битяк, В. М. Гарашук, О. В. Дьяченко та ін.; за ред. Ю. П. Битяка. Київ : Юрінком Інтер, 2007. 544 с.
9. Алехин А. П., Кармолицкий А. А., Козлов Ю. М. Административное право Российской Федерации: учебн. Москва : ИКД «Зерцало-М». 2003. 608 с.
10. Білько К. Ф. Адміністративно-правове забезпечення організації та діяльності нотаріату в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького Нац. академії наук України. Київ, 2015. 206 с.
11. Висеканцев О. О. Адміністративна відповідальність державного нотаріусу. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2012. № 25. С. 190–197.
12. Астанін Г. В. Адміністративна відповідальність арбітражних керуючих: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Київ, 2014. 22 с.

Ладина Людмила Степановна,
аспірант

(Одесский государственный университет внутренних дел, г. Одесса)

ПОНЯТИЕ И ЗАДАЧИ АДМИНИСТРАТИВНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ В СИСТЕМЕ ЮРИДИЧЕСКОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ЧАСТНОГО НОТАРИУСА ПО УКРАИНСКОМУ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВУ

Статья посвящена определению особенностей применения административной ответственности (в системе иных видов юридической ответственности) к частному нотариусу, в связи с осуществлением последним профессиональной деятельности. Сформулирована дефиниция административной ответственности частного нотариуса. С помощью методов системного анализа и дедукции установлено, что данный институт права можно рассматривать как гарантию и средство обеспечения прав и законных интересов граждан и юридических лиц при совершении нотариальных, регистрационных действий, а также общественных (государственных) интересов во время осуществления первичного финансового мониторинга.

Ключевые слова: административная ответственность, нотариальная деятельность, частный нотариус, финансовый мониторинг.

Ladina Lyudmila Stepanivna,
postgraduate

(Odessa State University of Internal Affairs, Odessa)

THE CONCEPT AND TASKS OF ADMINISTRATIVE RESPONSIBILITY IN THE SYSTEM OF LEGAL LIABILITY OF A PRIVATE NOTARY UNDER UKRAINIAN LAW

The article is devoted to the peculiarities of definition and use of administrative liability (in the system of other types of legal liability) to a private notary in connection with the exercise of his professional activities. The author's definition of the administrative responsibility of a private notary is formulated. A critical analysis of the characteristic features and properties of administrative responsibility is carried out in comparison with other types of legal liability of a private notary: civil law, criminal, disciplinary. With the help of system analysis methods and deduction, it was determined that administrative liability can be considered as a guarantee and as means of ensuring the rights and legitimate interests of citizens and legal entities in the course of notarial, registration actions, as well as public (state) interests – in the implementation of initial financial monitoring.

Several related but relatively independent spheres of private notary activity have been allocated that are subject to control by authorized state bodies and subject to administrative and legal protection: purely notarial activities (provided by the Law of Ukraine «On Notary»); primary financial monitoring; state registration of legal entities, public formations, and so on; prevention of corruption, in which notaries are recognized as subjects to the Law of Ukraine «On Prevention of Corruption» (persons who are not civil servants, officials of local self-government but provide public services). At the same time, attention was drawn to the existence of a number of problems in the legal settlement of this issue in the Ukrainian legislation, which greatly complicates the enforcement of administrative liability for private notaries.

It is also emphasized that the disciplinary responsibility of private notaries on the basis of its key features has the character of administrative and organically intertwined in administrative-legal relations.

Key words: administrative responsibility, notarial activity, private notary, financial monitoring.

Надійшла до редколегії 22.04.2018